

Carlsberg Sveriges historia

Carlsberg Sverige – Sveriges ledande dryckesföretag

Carlsberg Sverige har på ett sätt en kort historia; företaget bildades ju så sent som 2001, men dess svenska stomme Pripps, Falcon och Ramlösa, har en betydligt längre historia.

Var börjar storyn om Carlsberg Sverige? För att hitta företagets rötter, får vi titta djupt ner i våra vatten- och ölglas, flera hundra år tillbaka i tiden, då brunnsvatten var surt och öl smakade jäst. Förr fanns det mängder av småbryggerier i Sverige. I den tuffa konkurrensen krävdes det dock att man låg i utvecklingens framkant. Med tiden försvann småbryggerierna, då sammanslagningar och rationaliseringar gjorde deras verksamheter olönsamma. För överlevarna var modern teknisk utrustning och nya vetenskapliga metoder nyckeln till framgång. Vi fick färre och färre bryggerier och ölvarumärken i Sverige, men varumärkena Pripps och Falcon stod pall och är idag två gamla överlevare genom Carlsberg Sverige.

I mångt och mycket startar en ny typ av dryckeskultur i Sverige redan 1707, då Ramlösa brunn invigs och intresse för mineralrikt brunnsvatten tar fart.

Ramlösas historia

Den 17 juli 1707 inviger Provinsialläkaren Johan Jakob Döbelius Ramlösa Hälsobrunn i Brunnsparken strax söder om Helsingborg. Året därpå låter Döbelius trycka en broschyr där det står att Ramlösas vatten är bra mot skörbjugg, svindel, gikt och darrande leder, hård mage samt kort och elak anda. Detta, tillsammans med Döbelius beskrivningar av den vackra naturen kring brunnsparken, bringar en mängd besökare från alla stånd i samhället och det allra fattigaste folket får besöka brunnen gratis. Tack vare donationer från mer bemedlade, får de både gratis vatten och läkarvård. De får dock de ta sig dit redan klockan fyra på morgonen, varpå bönder och hantverkare följer och slutligen, runt klockan elva, kommer det fina folket ner för att fylla upp sina kristallglas. Att dricka brunnsvatten blir en trend och för det fina folket är besöken på brunnen både en hälso- och en festresa då destinationen även kan bjuda på den vackra naturen i brunnsparken, blåsmusik, societetsmingel och alkoholhaltiga drycker.

Vid Ramlösa brunn kan man i cirka 200 år, dricka vatten från både en mineralrik alkalisk källa samt en järnrik surkälla.

I slutet av 1800-talet upptäcks dagens mineralvattenkälla av en slump. Det är ett arbetslag som förgäves borrar efter kol i brunnen. Då de inser att det bara rinner ut mer och mer vatten, pluggar de igen hålet och går besvikna därifrån.

Några år senare, 1895, har Brunnsintendenten problem med pannsten i sina ångpannor och då han prövar brunnsvattnet, försvinner pannstenen. Dessutom visar tester att vattnet är mineralrikt och rent. 1912 börjar Ramlösas vatten buteljeras vid brunnen och under det första

året produceras 1,2 miljoner flaskor. Snart sprider sig den hälsosamma drycken i allt vidare kretsar, i Sverige och runtom i världen. Det nya finare vattnet säljs jämsides med det gamla järnhaltiga vattnet under en relativt lång övergångsperiod.

Mellan 1912 och 1973 fanns det olika medicinska experter som garanterade Ramlösas vattenkvalitet. Numera sköts detta av personalen på Ramlösafabriken, med hjälp av kemiska metoder och modern teknisk utrustning. Löpande stickprov tas för att kontrollera vattnets renhet, smak och mineralhalt.

Idag går det mycket bra för Ramlösa som fortfarande står för kvaliteten, är kunglig hovleverantör, exporterar till cirka 10 länder och producerar 120 miljoner flaskor om året.

Grunden till Stockholmsbryggerierna

En av de äldsta bryggerigrenarna i Carlsberg Sveriges stamträd utgörs av Per Hentzigs bryggeri. Linköpingssonen Per Hentzig föddes omkring 1645 och hette från början Eriksson, men efter att ha blivit köpesgasäll och fått burskap bytte han alltså namn till Hentzig, vilket ansågs passa bättre för en borgare med stora ambitioner. År 1670 flyttade Hentzig till Stockholm och började jobba som hökare (handlare) samtidigt som han bryggde öl och brände brännvin på fritiden. Snart upptäckte han dock att ölbryggandet och vinbrännandet var betydligt mer lönsamt, varför han började satsa fullt ut på det istället.

När Hentzig inträdde i bryggeriämbetet, flyttade han sitt bryggeri till kvarteret Formannen mellan gatorna Tullportsgatan, Humlegårdsgatan och Sillpackaregatan på Södermalm. Motsvarande gator idag heter Östgötagatan, Kocksgatan och Åsögatan. Hentzig blev häpnadsväckande framgångsrik på sin bryggeriverksamhet och en av anledningarna anses vara hans undvikande av Vingåker-humlen som alla konkurrenter använde sig av. Hentzig använde istället en bättre, importerad humle som gav ölet en härligare och läckrare smak.

Åren gick och Hentzigs gamla bryggeri expanderade sin yta och utökade sin verksamhet. Av Södermalms 15 bryggerier var Hentzigs bryggeri bland de allra största när Franz Bechmann från det Tyska Bryggeriet började framställa underjäst bayersk öl. Detta nya öl, hade bättre hållbarhet och smak än det gamla svenska, något som snabbt påverkade marknadssituationen och bringade ner Hentzigs gamla bryggeri och den dåvarande ägarinnan Gustava Djurberg.

1853 sålde Djurberg bryggeriet till den unge, tyske sockerbrukslärde Friedrich Rudolph Neumüller. Med det bayerska ölet i omtanke, såg han en stor utvecklingspotential i den Svenska bryggerinäringen. Neumüller anställde bryggmästaren Georg Bechmann (bror till Franz Bechmann) och Hentzigs gamla bryggeri byggdes om för att kunna producera underjäst, bayersk öl. Man fick bygga stora kylrum eftersom underjäst öl måste jäsas och mogna vid låga temperaturer. Bryggeriet byggdes ut, fler medarbetare anställdes och moderna maskiner för tillverkningen köptes in från Tyskland. Det nya bayerska ölet sålde mycket bra och Neumüllers verksamhet blomstrade.

1899 bildade Hentzigs bryggeri tillsammans med fem av Sveriges dåvarande största, moderniserade och mest industrialiserade bryggerier AB Stockholms bryggerier och under det kommande decenniet inkorporerades samtliga av Stockholms småbryggerier i det nya stora företaget som också kom att bli ett aktieföretag.

Då Stockholms bryggeriers konkurrens i Stockholm försvunnit, köptes bryggerier upp ibland annat Uppsala, Enköping, Norrköping, Västerås, Nyköping, Linköping, Norrtälje, Norrköping, Karlskrona och Avesta. 1964 fusionerades verksamheten med Pripp och Lyckholm som var dominant på marknaden i västra och södra Sverige. Det nya namnet för företaget blev Pripp-bryggerierna och så småningom dagens välkända namn Pripps. Huvudkontoret och all produktion flyttades från Stockholms innerstad till Bromma. 2001 köptes Pripps av bryggerikoncernen Carlsberg och tillsammans med det redan tidigare Carlsbergägda Falcon bildades Carlsberg Sverige. Sammanlagt är det över 300 bryggerier som ingår i Carlsberg Sveriges släkträd.

Pripps historia

Pripps historia är summan av tusentals småbryggeriers verksamheter i Stockholm, Göteborg, Malmö, Karlskrona, Norrköping och Helsingborg.

Mannen som skulle komma att grunda Pripps, Johan Albrecht Pripp föddes 1795, samma år som brännvinslyrikern Bellman dog. Under 1800-talet skulle brännvinet i Sverige få bereda plats åt ölet som blev allt vanligare i samhället tack vare vetenskapliga och tekniska framsteg. Johan Albrecht Pripp arrenderade det Brembergska bryggeriet i Göteborg 1828. Ägaren Bremberg dog i lungsot 52 år gammal, men hans änka fortsatte framgångsrikt att driva bryggeriet i ytterligare 30 år. När Pripp gick in som arrenderare, hade han jobbat som bodgosse i 15 år och varit handelsbetjänt hos bryggaren Frosten Svanander. Dennes bryggeri hade dock gått kapitalt dåligt och när Svanander dog 1857, valde Pripp att inte ta över verksamheten. Brembergs bryggeri däremot, hade blomstrat och det gav Pripp bättre förutsättningar. Under de tuffa åren hos Svanander hade Pripp förvisso inte tjänat ihop något kapital, men han hade lärt sig konsten att leva på nästan ingenting. Pripps fru hette Henrietta Hagdal och hon tros ha bidragit med ekonomisk hjälp till bryggeriverksamheten i början av Pripps karriär.

Johan Albrecht Pripp startade sitt bryggeri vid Stampen i Göteborg, nära dagens centralstation. Ett tjugotal bryggerier fanns i Göteborg vid den här tiden, men Pripps lyckades expandera snabbt tack vare Johans framgångsrika affärsmannaskap. Cirka tio år efter grundandet var Pripp Göteborgs största bryggare och 1842 blev han åldersman i stadens bryggargille.

Pripp och hans fru fick tre söner tillsammans och det var mellansonen Carl Emil som senare gick i faderns fotspår. Rent bryggartekniskt, hände det mycket under Johan Albrechts karriär; de bayerska bryggerierna (som var ledande i utvecklingen) hade gått från överjäsning till underjäsning, vilket gav ölen en bättre kvalitet och hållbarhet då den tidigare hade varit mer grumlig, smakat mer jäst och skiftat i kvalitet från bryggd till bryggd. Dessutom hade den tekniska utvecklingen under grundaren Pripps tid, bidragit till bättre maskiner i bryggeriverksamheten.

Tysk utveckling och påverkan

Det var år 1842 som pilsnern skapades i staden Pilsen i Tyskland. Till skillnad från det gamla mörka färskölet ölet, var Pilsnern ljusare i färgen, mer humlebeskt, välsmakande och av bättre kvalitet. I den nya ölen var det heller ingen speciell smak som stack ut och dominerade, drycken blev därför mer harmonisk i smaken och detta blev i sin tur nyckeln till ölets kommande framgångar på dryckesmarknaden.

Det var det Tyska bryggeriet i Stockholm som på 1840-talet började brygga öl och porter efter "bästa utländska metoder". Folket hade svårt att tycka om ölet till en början, de var mer vana vid det gamla jästa ölet. Men Sverige hade en öldrickande Prinsessa i Oskar I's gemål Josefina af Leuchtenburg. Sessan hade bott i Bayern som barn och tyckte att det svenska ölet smakade pyton. Genom den svenske ölhandelskungen Fredrik Rosenquist, fick Josefina ständiga leveranser öl från Bayern och trots att det inte fanns någon veckopress vid den här tiden, spred sig nyheterna om sessans öldrickande snabbt i staden. Stockholmsarna skämdes då över sin dåliga bondska smak och förstod att det bayerska ölet var det rätta att dricka. Rosenquist marknadsförde sitt öl flitigt då en massa annonser spreds och hans öl såldes i fler och fler butiker i staden. Snart var Stockholmsarna frälsta av det nya Bayerölet.

Inspirationen från den tyska ölbryggningen avspeglades i namnen på Stockholms bryggerier vid slutet av 1800-talet. I staden fanns Münchenbryggeriet, Nürnbergbryggeriet, Hamburgerbryggeriet och Wienerbryggeriet. Mycket tyskt fackfolk kom till Sverige vid denna tid och jobbade inom bryggerinäringen, till exempel som malt- eller bryggmästare.

Det var Bayraren Franz Heiss som introducerade pilsnern i Sverige 1877. Idén tros ha kommit från Operakällans källmästare Bengt Carlsson som under sin resa i Böhmen, Tyskland, fascinerades av pilsnern, köpte med sig några flaskor hem och bjöd sina vänner, däribland Heiss som fattade tycke direkt. Svenskarna hade dock, återigen svårt att ta till sig det nya ölet som inte hade samma mörka färg och söta smak som Rosenquists gamla lageröl.

Heiss hade ingen trendsättande prinsessa till hjälp för att övertyga folket, men hjälpen kom ändå och från de lite mer förmögna denna gång, vilka hade råd med pilsnern som var hela två öre dyrare än den gamla lagerölen. De flesta rätade sig snart i leden och följde de rikas konsumtionsmönster.

Pripps fortsättning

I Göteborg dröjde det längre än i Stockholm innan den Bayerskinspirerade utvecklingen tog fart. Johan Albrecht Pripp tillhörde den gamla skolan och kände sig inte redo för ett paradigmskifte, utan lät sig vänta på sonen, som var bryggeriutbildad i Tyskland och tillhörde den yngre skolan. 1859 satte fadern och sonen igång ett nybygge för bayersk ölbryggning och 1862 levererades det första bayerska ölet av Pripps samtidigt som produktionen av det gamla fortsatte ända fram till 1892. Under sonen Carl Pripps ledning, växte verksamheten sedan upp till ett modernt industribryggeri och Pripps omvandlades till ett storföretag.

På initiativ från bankfirman Louis Fraenckel & Co. fusionerades Pripps med Eriksbergs- och Göteborgs bryggerier år 1889. Tillsammans bildade de år Aktiebolaget Göteborgs förenade bryggerier. Men bara tre år senare, upplöstes aktiebolaget när det gamla dotterbolaget J A Pripp & Son köpte tillbaka majoriteten av aktiekapitalet. 1927 fusionerades Pripp med Örgrytebryggeriet J W Lyckholm & Co. Företagets nya namn blev AB Pripp & Lyckholm.

1928 köptes Carnegie upp och några decennier senare, 1950 förenades Apotekarnes i företaget.

På 1950-talet tillverkade Pripps Coca Cola och dess drycker på licens. Så småningom hade Pripps ensamrätt på detta i Sverige, men i mitten av 1990-talet förlorades rätten tillbaka och Coca Cola startade egen produktion i Haninge. Istället för Coca Cola, tog Pripps över Pepsi Cola från Spendrups och började tillverka den på licens.

1961 köptes Malmö bryggerier upp av Pripps och 1964 fusionerades företaget med Stockholms Bryggerier, tillsammans bildade de Pripp Bryggerierna AB.

I slutet av 1970-talet blev Pripps statsägt och en del av det statsägda Procordia (som då redan ägde bryggeriet Falken) och på 1980-talet blev istället Volvo ägare av Pripps. Öltillverkningen flyttades från Stampen i Göteborg till västra Frölunda och huvudkontoret placerades i Bromma.

I början av 1990-talet hade Pripps bryggerier i Sundsvall, Stockholm, Göteborg och Malmö samtidigt som det fanns en hel del lagerdepåer runt omkring i landet. 1995 blev norska Orkla den nya ägaren och då företaget redan ägde det norska bryggeriföretaget Ringness, slogs det samman med Pripps och bildade Pripps Ringness.

1991 påbörjades en expansion österut. Tillsammans med finska Hartwall, gick Pripps Ringness in som ägare av Baltic Beverages Holding (BBH). Satsningarna på BBH lät sig inte vänta och sedan början av 90-talet har nya bryggerier byggts i Estland, Lettland, Litauen och Ryssland.

Falcons historia

Falcon bildades av skepparsonen och bryggerimästaren John Laurentius Skantze 1896, under namnet Bryggeri AB Falken. Skantze kunde vid bildandet tillgodoräkna sig tre års studier vid Göteborgs handelsinstitut, praktik på Lyckholms bryggeri, bryggarskolning i Berlin och praktik på flera bryggerier i Bayern.

Först försökte Skantze att brygga öl i Kungsbacka, men där kunde inte tillräckligt rent vatten utlovas och därför blev istället Falkenberg huvudorten då där fanns ett ekonomiskt intresse samt ett väldigt rent vatten. Skantzes största finansiär var apotekaren och kommunalmanen J.C Brag. Han ställde sig mycket positiv till Skantzes bryggeriplaner och lovade att hälften av bolagets aktiekapital skulle tecknas i Falkenberg, om den andra hälften tecknades i Göteborg.

I jakt på startkapital begav sig Skantze beslutsamt ut och knackade dörr i Falkenberg. Många kunde tänka sig att bidra med lite sparkapital och efter bara tre veckor var teckningsrätterna sålda. Bryggeri AB Falken bildas så alltså 1896.

Bryggeriet planerades noggrant för att uppfylla bästa möjliga hygienförhållanden och rationella drift. Verksamhetsbyggnaden stod klar på Ågatan i Falkenberg våren 1898 och den 15 juni samma år, var den första ölbryggningen klar. 1901 började Falken tillverka läsk.

Till en början distribuerades Falkens öl bara lokalt, men då ryktet om den goda drycken spred sig, utökades distributionsområdet. Följden blev ökad produktion för att möta efterfrågan och Falken fick bygga ut sitt bryggeri. Skantze krävde mycket både av sig själv och sina medarbetare. Dagligen följde han verksamheten noga och kontakterna med de anställda var mycket goda. Falken var stans första riktiga industri och bidrog starkt till utvecklingen på orten.

1937 tog John Laurentius Skantzes son Erland Skantze över bryggeriet och senare blir hans son Christer den siste i familjen som ingår i Bryggeriets ledning.

1955 fick Sverige en ny ölförsäljningsförordning, vilken innebar att starköl fick lov att säljas genom Systembolaget och i samband med detta skapades varumärket Falcon. Namnet Falken skulle dock kvarstå för bryggeriet i ytterligare ett par decennier, medan Falcon blev namnet för försäljningsverksamheten.

På grund av husbyggandet i Falkenberg, var bryggeriet Falken i slutet av 1950-talet, inbyggt bland bostads- och affärshus. Det fanns inte längre någon möjlighet att fortsätta bygga ut och Falken bestämde sig därför för att flytta till en tomt en bit uppströms vid Ätran strax utanför staden. Problemet var dock att källvattnet inte fanns här. Detta fick man lösa genom att dra nya vattenledningar från den gamla källan. Det nya bryggeriet startades vid Ätran 1961, men först 1970 hade hela verksamheten flyttat dit. Det gamla bryggeriet på Ågatan stod då tomt och framför tårögda åskådare, revs det för Falkenbergsborna kära bryggeriet ner 1974.

I maj 1965 började Falken tappa öl på burk och i oktober samma år kom mellanölet, vilket blev otroligt populärt och lyfte Falkens vingar till höga höjder. 1971 slöt Falken licensavtal med Heineken och det satsades stort på bryggeriet under början av 1970-talet.

1977 blev mellanölet förbjudet på grund av att man ansåg det vara för populärt och företagets lönsamhet minskade samtidigt som Heineken drog sig ur avtalet. På grund av motgångarna fattades beslutet att sälja verksamheten till Pripps och Falken gick ihop med Sandwalls Ångbryggeri i Borås som också hade drabbats av liknande problem. Huvudkontoret liksom läskedryckstillverkningen blev placerad i Borås och ölbryggningen fick vara kvar i Falkenberg.

Efter några år hade företaget börjat resa sig igen. Licensavtal slöts med Seven Up 1979 och 1981 flyttades först lästillverkningen och sedan huvudkontoret, tillbaka till Falkenberg. 1985 började Falken tillverka Carlsberg öl på licens och 1986 tillkom en ny ägarstruktur då Procordia blev den stora med cirka 90 % ägande över Unilevers 10 %. Vid sidan av bryggeriet AB Falken, fanns dock försäljningsbolaget Falcon AB, vilket stod för marknadsföring, försäljning och distribution. I detta bolag hade Unilever 55 % ägande och Falken AB 45 %.

1989 slogs Falken samman med TILL bryggerierna i Östersund och 1994 slogs företaget (som stått för tillverkning) samman med Falcon, som stått för försäljning, marknad och distribution. Deras gemensamma namn blev Falcon.

1996 köpte Carlsberg breweries upp Falcon och 2000 var det Pripps Ringnes tur att bli uppköpta. Gamla Pripps och Falcon bildade Carlsberg Sverige 2001.